

Duurzaamheid in de Nederlandse regio's

Welke Nederlandse gebieden zijn het meest duurzaam en waarom? En wat is duurzaamheid eigenlijk? Op deze vragen geven we antwoord in onze Visie op provinciale dynamiek 2005. In deze studie analyseren we traditiegetrouw de economische prestaties van het bedrijfsleven in de Nederlandse regio's. Daarnaast behandelen we elk jaar een nieuw thema. In deze editie is dat duurzaamheid. Door dieper in te gaan op sociaal-culturele en ecologische elementen, geven we een nieuwe kijk op de Nederlandse regio's. Deels vanuit economisch perspectief, maar bovenal uitgaande van de leefbaarheid van een gebied. In dit Themabericht bespreken we de belangrijkste uitkomsten van de studie en laten we zien hoe de kaart van Nederland eruit ziet wanneer meer telt dan alleen de economie.

Wat bedoelen we met duurzaamheid?

Begrippen als duurzaamheid, leefbaarheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen zijn steeds vaker onderwerp van (politieke) discussies en komen steeds meer voor in beleidsstukken van overheden en jaarverslagen van bedrijven. Duurzaamheid heeft echter geen eenduidige definitie en wordt op verschillende manieren geïnterpreteerd. In de Visie op provinciale dynamiek definiëren we duurzaamheid als *de mate waarin een gebied zijn bevolking in staat stelt om vorm te geven aan haar leefkwaliteit, zonder afbreuk te doen aan andere gebieden en andere generaties.*

De Triple P monitor

Om de duurzaamheid van een gebied in kaart te kunnen brengen, hebben we de Triple P monitor ontwikkeld. Triple P staat voor People, Planet en Profit en is ontleend aan de term 'Triple Bottom Line', waarmee duurzaamheidsgoeroe John Elkington in zijn boek *Cannibals With Forks* verwijst naar de maatschappelijke, de ecologische en de economische verantwoordelijkheid van ondernemingen. Met de Triple P monitor meten we de kwaliteit van de leefomgeving aan de hand van drie deelkwaliteiten: de sociaal-culturele (People), de ecologische (Planet) en de economische kwaliteit (Profit).

Tabel 1: Top 40 regio's op Triple P

	Positie	Pe	PI	Pr	Balans
Zuidoost-Brabant	1	13	2	10	+
Utrecht	2	35	22	1	-
Zuidwest-Friesland	3	1	13	37	-
Noord-Limburg	4	3	8	21	+/-
Veluwe	5	17	3	14	+
Noord-Drenthe	6	8	4	22	+/-
Agglomeratie Haarlem	7	32	10	5	-
Achterhoek	8	2	14	27	+/-
Noord-Overijssel	9	5	16	23	+/-
Noordoost-Brabant	10	7	27	11	+
Het Gooi en Vechtstreek	11	33	26	3	-
Zuidoost-Friesland	12	4	9	35	-
Overig Groningen	13	18	17	15	+
Zeeuws-Vlaanderen	14	19	5	26	+
Midden-Limburg	15	10	7	30	+/-
Noord-Friesland	16	6	12	36	-
Zuidwest-Drenthe	17	14	6	32	+/-
Twente	18	9	18	28	+/-
Overig Zeeland	19	11	11	34	+/-
Oost-Zuid-Holland	20	28	33	6	+/-
Arnhem-Nijmegen	21	34	19	13	+/-
Alkmaar en omgeving	22	20	25	17	+
Zuidwest-Gelderland	23	23	31	8	+/-
Zuidwest-Overijssel	24	15	24	25	+
Aggl. Leiden en Bollenstreek	25	16	36	7	+/-
Zuid-Limburg	26	36	1	31	+
Midden-Brabant	27	27	21	20	+
Kop van Noord-Holland	28	12	23	33	+/-
West-Brabant	29	29	30	12	+/-
Delft en Westland	30	26	38	2	-
IJmond	31	24	28	24	+
Zuidoost-Zuid-Holland	32	30	32	18	+
Zuidoost-Drenthe	33	21	20	38	+/-
Flevoland	34	37	34	16	+/-
Delfzijl en omgeving	35	22	29	39	+/-
Oost-Groningen	36	25	15	40	-
Groot-Amsterdam	37	38	37	4	-
Zaanstreek	38	31	39	29	+
Groot-Rijnmond	39	40	35	19	+/-
Agglomeratie 's-Gravenhage	40	39	40	9	-

Bron: Rabobank (www.rabobankgroep.nl/provinciestudies)

Deze drie deerkwaliteiten bestaan uit respectievelijk drie, twee en vier clusters. De clusters van People zijn sociale cohesie, veiligheid & gezondheid en woonklimaat; Planet bestaat uit de clusters milieubelasting en landschappelijk uiterlijk en Profit uit de clusters sociaal-economische welvaart, ondernemingsklimaat, economische intensiteit en kracht van het bedrijfsleven. Het ongewogen gemiddelde van de drie aldus verkregen P's vormt de indicator voor de duurzaamheid van een gebied. In de Triple P monitor wegen we noch de deerkwaliteiten, noch de clusters en deelindicatoren die hieraan ten grondslag liggen. Een dergelijke weging zou immers uiterst subjectief zijn. Ter illustratie: de kwaliteit van de lucht en de geluidsoverlast zijn voor een industrieel ondernemer van minder belang dan de bereikbaarheid van het gebied waarin hij zich wil vestigen. Aan de andere kant zal iemand die landelijk wil wonen wellicht meer waarde hechten aan schone lucht en stilte dan aan de bereikbaarheid van zijn woning.

De Triple P Top 40: Zuidoost-Brabant aan kop

De tabel op pagina 1 toont de ranglijst van Nederlandse regio's voor wat betreft duurzaamheid. Zuidoost-Brabant blijkt de meest duurzame regio. Dit gebied heeft niet alleen de hoogste totaalscore, de balans tussen de drie P's is er ook hoog (+). Voor elke deerkwaliteit scoort Zuidoost-Brabant boven het gemiddelde. Op de tweede en derde plek staan respectievelijk Utrecht en Zuidwest-Friesland. Maar hier is de balans tussen de drie deerkwaliteiten juist erg laag. Utrecht dankt zijn positie uitsluitend aan de hoge score op economische kwaliteit, terwijl

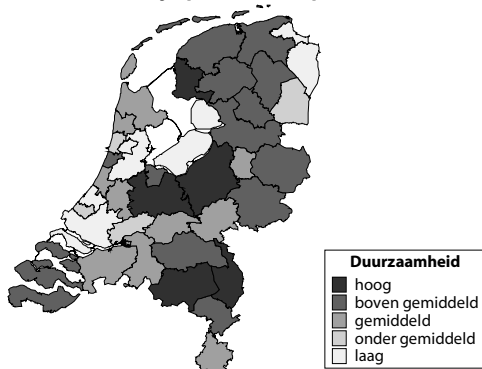
Zuidwest-Friesland het van zijn goede sociaal-culturele en ecologische eigenschappen moet hebben. In de staart van de tabel vinden we veel Hollandse regio's. De drie grootste steden behoren tot de vier minst duurzame regio's van Nederland. Hieruit blijkt dat hun relatief sterke economische positie hun zwakke sociaal-culturele en ecologische kwaliteiten niet kan compenseren.

Een vertaling van de tabel naar de kaart van Nederland leidt tot figuur 1. Om te beginnen valt op dat het oostelijk deel van het land (boven-)gemiddeld scoort op duurzaamheid, met uitzondering van de meest noordoostelijke gebieden. Oost-Brabant en Noord-Limburg scoren daarbij het hoogst. Ook Midden-Nederland doet het goed en dan met name Utrecht en de Veluwe. De steden in Noord- en Zuid-Holland behoren daarentegen tot de minst duurzame gebieden, evenals de gehele provincie Flevoland. En dat terwijl Flevoland tot onze economische topgebieden behoort. Waarmee we zijn aanbeld bij een opvallend, zij het misschien niet opzienbarend, verschijnsel in onze studie: de uitruil van kwaliteiten. Want uit onze studie blijkt dat een gebied zelden bovengemiddeld scoort op alledrie de P's, en dat vooral de kwaliteiten Planet en Profit geregeld met elkaar conflicteren. Verderop in dit Themabericht gaan we hier dieper op in, maar eerst beschrijven we de drie deerkwaliteiten afzonderlijk.

People

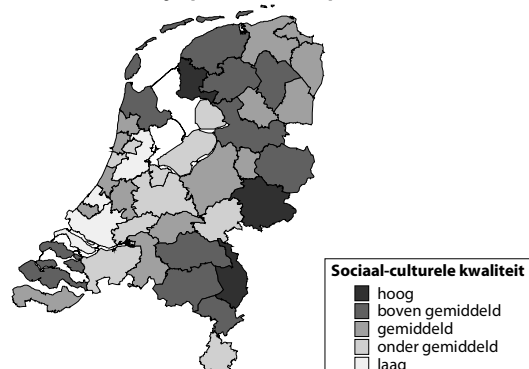
Met de sociaal-culturele kwaliteit van een gebied doelen we zoals gezegd op de sociale cohesie, de veiligheid en gezondheid en het woonklimaat. Voor het eerste cluster, sociale cohesie, hebben we onder

Figuur 1: Ruimtelijk patroon Triple P

Bron: Rabobank (www.rabobankgroep.nl/provinciestudies)

Figuur 2: Ruimtelijk patroon People

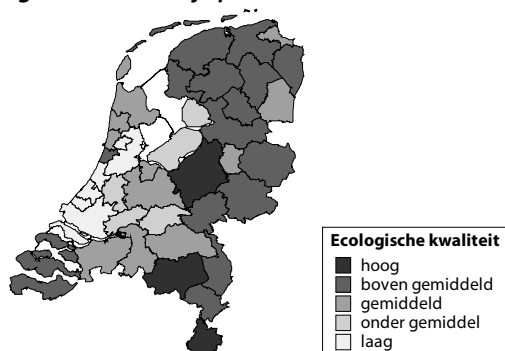
Bron: Rabobank (www.rabobankgroep.nl/provinciestudies)

meer gekeken naar het contact met vrienden en familie, de opkomst bij verkiezingen en het aantal éénpersoonshuishoudens. Voor het cluster veiligheid en gezondheid keken we naar onder meer het zorgaanbod, de medische consumptie, de verkeersveiligheid en het aantal geweldsdelicten en vernielingen. En het woonklimaat brachten we in kaart aan de hand van onder meer de hoeveelheid voorzieningen, het aantal woningen in achterstandswijken en de ervaren tevredenheid over de eigen woonomgeving.

Gemeten naar sociaal-culturele kwaliteit komen de Hollandse regio's en Utrecht slecht uit de bus. We kunnen dan ook stellen dat de maatschappelijke betrokkenheid over het algemeen lager is in het westen van ons land, en dan vooral in de drie grote steden. Dat zien we onder meer terug in een relatief lage opkomst bij de landelijke verkiezingen, het geringe contact met familie en vrienden en een minder bruisend verenigingsleven. Ook de hogere criminaliteit speelt een rol.

Grote winnaar is Zuidwest-Friesland. Dit gebied scoort op alledrie de clusters van People uitzonderlijk hoog. Vooral de sterke maatschappelijke betrokkenheid en de grote mate van tevredenheid over de eigen woonomgeving (Friezen zijn op dit gebied het meest tevreden van alle Nederlanders) dragen bij aan de hoge score. De Achterhoek en Noord-Limburg staan op de tweede en derde plaats. In beide regio's is de sociale samenhang groot, niet in de laatste plaats door het bloeiende verenigingsleven aldaar. In Noord-Limburg speelt ook het aantal sociale contacten in cafés hierbij een aanzienlijke rol. Sowieso is nergens in Nederland het cafébezoek zo hoog als in Limburg.

Figuur 3: Ruimtelijk patroon Planet

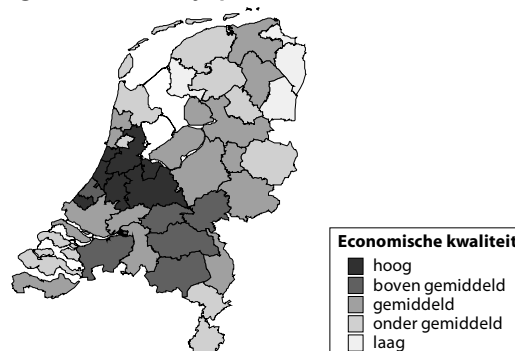

Bron: Rabobank (www.rabobankgroep.nl/provinciestudies)

Planet

De ecologische kwaliteit hebben we gemeten aan de hand van de clusters milieuverontreiniging en natuur en landschap. Om de mate van milieuverontreiniging in kaart te brengen, keken we onder meer naar de autovervuiling, de geluidsoverlast, de mate van afvalscheiding en de mestproductie. Deelindicatoren voor het cluster natuur en landschap zijn onder meer stedelijkheid, reliëf, natuurlijkheid, historische kenmerkendheid en de mate van horizonvervuiling. Zoals we zien, scoort de Randstad ook in ecologisch opzicht laag. Het zal geen verrassing zijn dat de gebieden met een hoge bevolkingsdichtheid en veel economische bedrijvigheid garant staan voor veel geluidsoverlast van auto's, vliegtuigen en industrie, veel horizonvervuiling en weinig natuurschoon. Een gering tegenwicht in het cluster Natuur en landschap vormen de historische gebouwen en stadsgezichten in oude steden als Delft, Leiden, Amsterdam en Utrecht. Deze historische kenmerkendheid is echter niet genoeg om de hoge mate van stedelijkheid en het gebrek aan reliëf en natuurlijkheid te compenseren. Een positieve uitzondering vormt de regio Haarlem en omgeving, die door haar duingebied op een bovengemiddelde score uitkomt, wat uniek is voor de Randstad. De rest van Nederland scoort voor ecologische kwaliteit grotendeels gemiddeld of bovengemiddeld. Op provinciaal niveau valt Zeeland op, dat zich de schoonste provincie van Nederland mag noemen. De mestproductie is er het laagst, terwijl de Zeeuwen zich milieubewust gedragen en relatief veel afval scheiden. Bovendien is ook de luchtvervuiling door autoverkeer er zeer gering. Verder vallen het reliëf van Zuid-Limburg op, de openheid en de natuur in Zuidoost-Brabant (onder meer De Grootte Peel), de

Figuur 4: Ruimtelijk patroon Profit

Bron: Rabobank (www.rabobankgroep.nl/provinciestudies)

relatieve stilte en de openheid van het noorden, het parklandschap van de Achterhoek en bovenal de Veluwe, als grootste bos- en heidegebied van Nederland.

Profit

Voor de derde deelkwaliteit, Profit, hebben we gekeken naar de clusters intensiteit van de economie (onder meer bruto regionaal product per werknemer, investeringen bedrijven, intensiteit van de bedrijventerreinen), ondernemingsklimaat (onder meer bereikbaarheid, opleidingsniveau beroepsbevolking, aantal zelfstandigen), kracht van het bedrijfsleven (onder meer productiestructuur, investeringsbereidheid, exportgerichtheid) en sociaal-economische welvaart (onder meer huishoudensinkomen, werkloosheid, beroepsniveau, voertuigenbezit). Eigenlijk is het beeld grotendeels zoals verwacht; de slecht scorende gebieden liggen aan de rand van het land. Ze worden gekenmerkt door een lagere bereikbaarheid, een lager opleidingsniveau vanwege relatief weinig opleidingsinstellingen en een hoge mate van vergrijzing waardoor het aandeel werkenden in de totale bevolking kleiner is. Kort door de bocht: mensen kiezen hier voor wonen en niet voor werken.

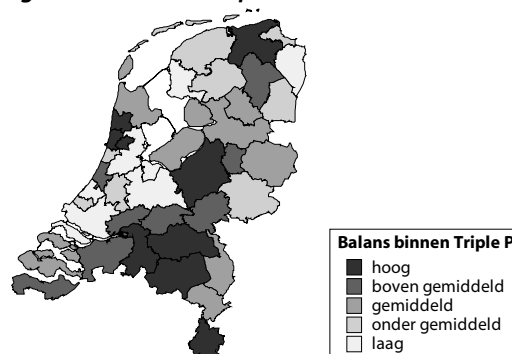
Kanttekening daarbij is dat deze keuze niet altijd een vrije is; ook de werkloosheid is in deze regio's groter dan in de economische kernen. Opvallend is voorts de lage welvaart in het noorden, waarbij Groningen uit de bus komt als armste provincie van ons land, gevolgd door Friesland en Drenthe. Uitzondering vormt de stad Groningen: hoger opleidingsniveau van de inwoners, meer economische activiteit en meer werkgelegenheid. Zoals we in figuur 4 zien, scoort het westen van het land het hoogst op Profit. Utrecht voert de lijst aan en scoort op alle vier de clusters ruim bovengemiddeld. In de drie grote steden is dit niet het geval. De sociaal-economische welvaart is hier relatief laag, met name in de regio Groot-Rijnmond. Opvallende gebieden buiten de Randstad zijn de Brabantse regio's en het zuidwesten van Gelderland. Hier is de welvaart relatief hoog.

Balans

Behalve naar het gemiddelde van de drie deelkwaliteiten, hebben we gekeken naar de balans tussen de drie P's. Meest opvallend is de uitruil van

Profit met de deelkwaliteit Planet. De regio's die op Profit hoog scoren, scoren laag op Planet en andersom, met slechts drie uitzonderingen. Dit zijn het Knooppunt Arnhem-Nijmegen, Zuidoost-Brabant en Haarlem en omstreken, al moeten we erbij zeggen dat de verschillen in de regio aanzienlijk zijn. Zo is de economie in het KAN het meest vertegenwoordigd in de steden Arnhem en Nijmegen, terwijl de gebieden ertussen meer natuurschoon kennen. Hetzelfde geldt voor Zuidoost-Brabant: Eindhoven versus De Groote Peel en het grensgebied met België. De regio Haarlem en omstreken kent op haar beurt het verschil tussen de Spaarnestad en het duingebied. Figuur 5 toont de kaart van Nederland, ingekleurd naar balans tussen People, Planet en Profit.

Figuur 5: Balans in Triple P

Bron: Rabobank (www.rabobankgroep.nl/provinciestudies)

Conclusie

Kijken we eens niet naar economie alleen, maar ook naar ecologische en sociaal-culturele aspecten, dan krijgt de kaart van Nederland een heel ander aanblik. Vooral de uitruil tussen economie en ecologie valt op: waar de bedrijvigheid groot is, trekken natuur en milieu aan het kortste eind. Daarom is ook de balans tussen People, Planet en Profit van belang. Een hoge score op alledrie de P's komt echter zelden voor. Alleen Gelderland en Noord-Brabant komen enigszins in de buurt; deze provincies scoren erg hoog op duurzaamheid (tweede en derde van alle provincies) én de drie P's zijn hier uitstekend in balans.

juli 2005

Rogier Aalders (030 – 2160317)

R.Aalders@rn.rabobank.nl

Enrico Versteegh (030 – 2162469)

H.T.Versteegh@rn.rabobank.nl